

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

М.І. Шпикарик

2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ»

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань 01 «Освіта / Педагогіка»,

Спеціальність 015 «Професійна освіта (сфера обслуговування)»

Освітньо-професійна програма «Фінансова грамотність»

кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Екзамен (сем.)
Денна	I	II	30	15	5	4	96	150	II
Заочна	I	II, III	4	2	-	-	144	150	III

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ»

1. Опис дисципліни «Поведінкові фінанси»

Дисципліна – Поведінкові фінанси	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань – 07 «Освіта / Педагогіка»	Статус дисципліни – вибіркова Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність – 015 «Професійна освіта (сфера обслуговування)»	Рік підготовки: Денна – I, Семестр – II Заочна – I, Семестр - II
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – магістр	Лекції: Денна – 30; Заочна - 4 Практичні заняття: Денна – 15; Заочна - 2
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: Денна – 96 год., тренінги – 4 год. Заочна – 144 год. Індивідуальна робота - 6
Тижневих годин – з них аудиторних –		Вид підсумкового контролю – екзамен

2. Мета і завдання вивчення дисципліни «Поведінкові фінанси»

2.1. Мета вивчення дисципліни. Дисципліна “Поведінкові фінанси” спрямована на формування у студентів теоретичних знань та вмінь щодо прийняття фінансових рішень на макро- і макрорівні з урахуванням впливу поведінкових факторів. Дисципліна орієнтує на розуміння причин ірраціональної економічної поведінки у контексті теорій поведінкових фінансів та використання новаційних методик викладання фінансово-економічних дисциплін з урахуванням поведінкових моделей.

2.2. Завдання вивчення дисципліни. Ознайомлення і формування у студентів цілісної системи теоретичних знань з курсу «Поведінкові фінанси» у відповідності з програмою та робочим планом шляхом:

- ознайомлення із змістом економічної поведінки, її мотивами та причинами ірраціональності;
- дослідження історії виникнення та еволюції вчення про поведінкові фінанси;
- вивчення змісту і систематизація теорій поведінкових фінансів;
- вивчення системних помилок, які виникають в процесі ухвалення фінансових рішень та розроблення рекомендацій щодо їх уникнення;
- вивчення діяльності фінансового ринку у контексті вчення про поведінкові фінанси;
- дослідження моделей фінансово-інвестиційної поведінки домогосподарств.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

- Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі здійснення професійної діяльності.
- Здатність розуміти й критично оцінювати з урахуванням поведінкових компонент сучасні тенденції в сфері особистих фінансів та їх потенційні наслідки з метою прийняття ефективних управлінських рішень як в процесі самоосвіти, так і професійного зростання.
- Здатність ідентифікувати поведінкові чинники, що впливають на прийняття фінансових рішень, та розробляти рекомендації щодо зменшення їхнього негативного впливу на формування оптимальної фінансової поведінки.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни. Вивчення дисципліни передбачає наявність знань з дисциплін «Фінанси», «Економічна психологія», «Методика викладання фінансової грамотності», «Поведінкова економіка».

2.5. Результати навчання:

- вміти ефективно формувати комунікаційну стратегію, здійснювати ділову комунікацію і доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, обґрунтовуючи й узагальнюючи інформацію для фахівців та широкого загалу;

- вміти діяти з дотриманням етичних норм, цінувати індивідуальне і культурне різноманіття, дотримуватися у професійній діяльності принципів толерантності, діалогу і співробітництва;

- обирати оптимальну стратегію колективної діяльності, міжособистісного спілкування та взаємодії для реалізації комплексних проектів у галузі (за спеціалізацією) з урахуванням наявних ресурсів та часових обмежень

- знати правові та етичні норми професійної діяльності і визнавати відповідальність за результати власної роботи в умовах суперечливих вимог;

- аналізувати і оцінювати стан господарської діяльності підприємств галузі відповідно до спеціалізації та ризику за умов неповної інформації та суперечливих вимог;

- визначати, критично оцінювати ключові тренди соціально- економічного розвитку галузі відповідно до спеціалізації та ризику їх упровадження або застосовування в інноваційній діяльності;

- обґрунтовувати підприємницькі ідеї і обирати відповідне проектній діяльності програмне забезпечення та інструменти (наприклад, дослідження ринку, статистичний аналіз, порівняльні показники);

- знати принципи управління персоналом та ресурсами, основні підходи до прийняття рішень й упровадження сучасних систем менеджменту у професійній діяльності відповідно до спеціалізації в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог;

- критично осмислювати теорії, принципи, методи і поняття з різних предметних галузей і застосовувати одержані знання, уміння і навички для вирішення практичних задач і проблем у галузі відповідно до спеціалізації;

- вміти використовувати сучасні методи обробки і інтерпретації інформації при проведенні інноваційної діяльності;

- вміти самостійно планувати виконання інноваційного завдання у виробничій сфері, формулювати висновки за його результатами та готувати результати розробок до оприлюднення;

- уміти ефективно застосовувати теоретико-поведінковий та управлінський інструментарій для вирішення практичних завдань і проблем у процесі підвищення рівня фінансової грамотності, самоосвіти і професійного зростання

- критично осмислювати напрацювання теорії і практики поведінкових фінансів та розробляти рекомендації щодо мінімізації впливу негативних чинників на формування моделей фінансової поведінки.

Процес вивчення дисципліни охоплює лекційні та практичні заняття, виконання студентами індивідуальних завдань, самостійну роботу та екзамен.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ”

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади поведінкових фінансів.

Тема 1. Ірраціональна економічна поведінка

Зміст та складові економічної поведінки. Ефект насиченості. Психологія колективної дії. Суб'єктивне сприйняття корисності економічної дії. Модель «дилеми в'язня». Механізми атрибуції, децентралізації і емпатії.

Емоції та економічні мотиви та їх види.

Стереотипне мислення та психологічні принципи людської поведінки

Моделі економічної поведінки: «раціональна поведінка», «ірраціональна поведінка».

Екони і гумани. Когнітивні системи мислення: автоматична і аналітична. Теорія подвійного процесу прийняття рішень.

Причини ірраціональної економічної поведінки людини. Довіра. Справедливість. Наявність фінансових зловживань і недобросовісності в сучасному економічному середовищі. Грошова ілюзія. Мислення подіями, історією свого життя.

Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Тема 2. Виникнення та розвиток вчення про поведінкові фінанси

Класичні (раціональні) фінанси. Моделі раціональної поведінки: переваги і недоліки. Парадокс Аллі.

Поведінкова економіка як новий напрям економічної науки. Нобелівські лауреати в сфері поведінкової економіки та їх внесок в розвиток економічної науки.

Місце поведінкових фінансів у поведінковій економіці. Історія виникнення вчення про поведінкові фінанси. Наукові дослідження американських і західноєвропейських вчених у сфері поведінкових фінансів.

Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Тема 3. Методика викладання поведінкових фінансів в системі фінансово-економічних дисциплін

Поведінкові фінанси: зміст та завдання. Мікро-поведінкові фінанси. Мікро-поведінкові фінанси.

Взаємозв'язок поведінкових фінансів з іншими науками.

Систематизація та характеристика теорій поведінкових фінансів. Теорія перспектив. Теорія когнітивної помилки.

Література: 1,2,5,9,17,18,24,26,29,30

Тема 4. Теорія когнітивної помилки

Зміст теорії когнітивної помилки. Поняття і причини виникнення когнітивної помилки: обмежена раціональність, брак часу, емоційні і соціальні фактори. Інформаційний фактор та його вплив на прийняття інвестиційних рішень. Емоційні фактори, закладені в людській природі, які впливають на фінансову поведінку інвесторів.

Вплив соціальних факторів на прийняття фінансових рішень інвестором: відчуття ринку, стадна поведінка і уникнення когнітивного дисонансу.

Концепція евристик або закономірності в ірраціональній поведінці інвесторів. Евристика репрезентативності. Евристика доступності. Якоріння. Фреймінг

Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Тема 5. Теорія перспектив

Процес прийняття фінансових рішень в умовах невизначеності та ризику. Поняття невизначеності та ризику.

Виникнення і зміст теорії перспектив. Експериментальні висновки теорії перспектив. Характеристика ефекту визначеності. Функція цінності. Відраза до втрат. Неприйняття ризику.

Література: 1,2,5,9,17,18,24,26,29,30

Змістовий модуль 2. «Поведінкові фінансові рішення споживачів та інвесторів»

Тема 6. Системні помилки в процесі ухвалення фінансових рішень

Передбачувана ірраціональність. Принцип відносності. Вплив «порівняння» на успішність інвестицій. Шаблонне наслідування власних вчинків. Соціальні та ринкові норми.

Проблема планування емоцій. Ефект «fall in love with the stock». Помилка об'єднати необ'єднане. Ефект очікувань. Сила ціни. Корпоративна етика і чесність.

Фрейми і «психологічна бухгалтерія»

Література: 1,2,3,7,10,21

Тема 7. Поведінкова теорія споживання

Економіка споживання та поведінкова теорія споживання. Споживча поведінка: форми реалізації. Сутність консьюмеризму та основні права споживачів.

Класифікація типів споживачів.

Теорія інформаційних каскадів. Поняття «каскаду» і «габітусу».

Максимізація корисності в поведінці споживача

Поведінкові парадокси в теорії очікуваної корисності

Література: 1,2,3,7,10,16,19,20,21

Тема 8. Поведінкові фінансові рішення домогосподарств

Поведінкові чинники, які впливають на фінансові рішення домогосподарств.

Поведінкові фінансові рішення домогосподарств у сфері споживання.

Поняття інвестиційної діяльності домогосподарств. Інвестування вільних фінансових ресурсів домогосподарств в валюту і банківські депозити. Вкладення населення в недержавні пенсійні фонди та кредитні спілки. Ринок страхових послуг як найбільш капіталізований ринок серед інших небанківських фінансових ринків. Інвестування в нерухомість.

Світові моделі та інвестиційна поведінка населення в різних країнах. Фінансові активи домогосподарств: зарубіжний і вітчизняний досвід.

Довіра та її роль в інвестиційній активності населення.

Стратегії зменшення впливу негативних поведінкових чинників на процес прийняття фінансових рішень. Ідея лібертаріанського патерналізму. Підвищення фінансової грамотності.

Література: 12,13,14,15,23,27,28

Тема 9. Поведінкові фінанси і фінансовий ринок

Поведінкові правила фондового ринку. Гіпотеза про «неефективність ринку». Барометр Бебсона». Ірраціональність і хаотичність фондового ринку. «Самореалізація графіків».

Вплив культури на розвиток фондового ринку в країні. Національні особливості інвестування: толерантність до ризику; функція цінності; об'єм торгів; вибір акцій. Залежність між характеристиками населення і характеристиками фондового ринку. Гіпотеза «подушки» (Cushion-hypothesis). Індекс індивідуалізму Хофстїда.

Індекс уникнення невизначеності та його вплив на схильність до інвестування.

Теорія поведінки інвесторів: «ефект консерватизму» і «ефект компетентності».

Теорія шумової торгівлі. Діяльність «шумових трейдерів».

Теорія ефективності операцій трейдера. Кореляційний зв'язок між психологічними якостями трейдера і успішністю його професійної діяльності. Психологічні аспекти роботи трейдера на фондовому ринку.

Теорія впливу психологічних якостей трейдера на ефективність здійснюваних ним операцій.

Література: 1,2,3,6,22,24,29,30

4. Структура залікового кредиту з дисципліни «Поведінкові фінанси»
денна форма навчання

Тема	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1. «Теоретичні засади поведінкових фінансів»					
Ірраціональна економічна поведінка	2	1	10	-	-
Виникнення і розвиток вчення про поведінкові фінанси	2	1	10	-	-
Методика викладання поведінкових фінансів в системі фінансово-економічних дисциплін	4	2	10	1	-
Теорія когнітивної помилки	4	2	10	1	-
Теорія перспектив	4	2	10	1	-
Проміжна модульна контрольна робота	-	-	-	-	2
Змістовий модуль 2. «Поведінкові фінансові рішення споживачів та інвесторів»					
Системні помилки в процесі схвалення фінансових рішень	4	2	10	1	-
Поведінкова теорія споживання	2	1	10	-	-
Поведінкові фінансові рішення домогосподарств	4	2	10	1	-
Поведінкові фінанси і фінансовий ринок	4	2	4	-	-
Ректорська контрольна робота	-	-	-	-	2
Захист КПЗ	-	-	-	-	2
Організація і проведення тренінгу	-	-	-	-	4
Разом	30	15	84	6	-

заочна форма навчання

Тема	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1. «Теоретичні засади поведінкових фінансів»					
Ірраціональна економічна поведінка	0,5	0,5	16	-	-
Виникнення і розвиток вчення про поведінкові фінанси	0,5	-	16	-	-
Методика викладання поведінкових фінансів в системі фінансово-економічних дисциплін	0,5	0,5	16	-	-
Теорія когнітивної помилки	0,5	-	16	-	-
Теорія перспектив	-	-	16	-	-
Змістовий модуль 2. «Поведінкові фінансові рішення споживачів та інвесторів»					
Системні помилки в процесі схвалення фінансових рішень	0,5	0,5	16	-	-
Поведінкова теорія споживання	0,5	-	16	-	-
Поведінкові фінансові рішення домогосподарств	0,5	0,5	16	-	-
Поведінкові фінанси і фінансовий ринок	0,5	-	16	-	-
Разом	4	2	144	-	-

5. Тематика практичних занять

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади поведінкових фінансів.

Практичне заняття №1.

Тема: Ірраціональна економічна поведінка

Мета: Ознайомлення з науковими поглядами на економічну поведінку людини та причинами її ірраціональності

Питання для обговорення:

1. Економічна поведінка: сутність та складові
2. Когнітивні системи мислення: раціональна і інтуїтивна. Екони і гумани.
3. Причини ірраціональної економічної поведінки

Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Практичне заняття №2.

Тема: Виникнення та розвиток вчення про поведінкові фінанси

Мета: Дослідження історії виникнення вчення про поведінкову економіку і поведінкові фінанси

Питання для обговорення:

1. Моделі раціональної поведінки інвесторів. Парадокс Алле.
2. Поведінкова економіка як новий напрям економічної науки.
3. Історія виникнення вчення про поведінкові фінанси.

Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Практичне заняття №3.

Тема: Виникнення та розвиток вчення про поведінкові фінанси

Мета: Дослідження історії виникнення вчення про поведінкову економіку і поведінкові фінанси

Питання для обговорення:

1. Нобелівські лауреати в сфері поведінкової економіки та їх внесок в розвиток економічної науки.
2. Сучасні наукові дослідження американських і західноєвропейських вчених у сфері поведінкових фінансів.
3. Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Тема: Методика викладання поведінкових фінансів в системі фінансово-економічних дисциплін

Мета: Визначити зміст, завдання та міждисциплінарний характер поведінкових фінансів. Систематизувати теорії поведінкових фінансів.

Питання для обговорення:

4. Поведінкові фінанси: зміст та завдання.
5. Міждисциплінарний характер поведінкових фінансів та взаємозв'язок з іншими науками.

Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Практичне заняття №4.

Тема: Методика викладання поведінкових фінансів в системі фінансово-економічних дисциплін

Мета: Визначити зміст, завдання та міждисциплінарний характер поведінкових фінансів. Систематизувати теорії поведінкових фінансів.

1. Систематизація теорій поведінкових фінансів.
2. Характеристика теорій поведінкових фінансів.

Література: 1,2,5,9,17,18,24,26,29,30

Практичне заняття №5.

Тема: Теорія когнітивної помилки

Мета: Ознайомлення з теорією когнітивної помилки та концепцією евристик.

Питання для обговорення:

1. Стереотипне мислення та принципи людської поведінки
  2. Когнітивна помилка: зміст і причини виникнення когнітивної помилки (обмежена раціональність, брак часу, емоційні і соціальні фактори)
  3. Причини ірраціональної поведінки інвесторів
- Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Практичне заняття №6.

Тема: Теорія когнітивної помилки

Мета: Ознайомлення з теорією когнітивної помилки та концепцією евристик.

Питання для обговорення:

1. Вплив соціальних факторів на прийняття фінансових рішень інвестором
  2. Поняття та концепція евристик.
- Література: 1,2,5,9,17,18,26,29,30

Практичне заняття №7.

Тема: Теорія перспектив

Мета: Вивчення основ теорії перспектив та характеристика її основних положень

Питання для обговорення:

1. Виникнення, зміст та експериментальні висновки теорії перспектив.
  3. Характеристика ефекту визначеності.
  4. Функція цінності і її відмінність від функції корисності.
  5. Відраза інвесторів до втрат і виникнення асиметрії при оцінці прибутків і збитків.
- Література: 1,2,5,9,17,18,24,26,29,30

Практичне заняття №8.

Тема: Теорія перспектив

Мета: Вивчення основ теорії перспектив та характеристика її основних положень

Питання для обговорення:

1. Неприйняття ризику інвесторами.
  2. Фреймінг
  3. «Психологічна бухгалтерія»
- Література: 1,2,5,9,17,18,24,26,29,30

Змістовий модуль 2. «Поведінкові фінансові рішення споживачів та інвесторів»

Практичне заняття №9.

Тема: Системні помилки в процесі ухвалення фінансових рішень

Мета: Ознайомлення з поведінковими помилками і пастками в процесі прийняття фінансових рішень

1. Передбачувана ірраціональність і принцип відносності.
  2. Недоліки моделі попиту і пропозиції
  3. Концепція нуля або вплив «безкоштовної» пропозиції.
  4. Соціальні та ринкові норми.
  5. Проблема планування емоцій. Ефект «fall in love with the stock».
- Література: 1,2,3,7,10,21

Практичне заняття №10.

Тема: Системні помилки в процесі ухвалення фінансових рішень

Мета: Ознайомлення з поведінковими помилками і пастками в процесі прийняття фінансових рішень

1. Проблема зволікання і самоконтролю
2. Ціна володіння

3. Ефект відкритих дверей
  4. Ефект очікувань
  5. Сила ціни
  6. Корпоративна етика і чесність
- Література: 1,2,3,7,10,21

Практичне заняття №11.

Тема: Поведінкова теорія споживання

Мета: Ознайомлення з поведінковими аспектами споживання та помилками споживчої поведінки

1. Поведінкова теорія споживання.
  2. Споживча поведінка: форми реалізації.
  3. Класифікація типів споживачів.
  4. Сутність консьюмеризму та основні права споживачів.
  5. Теорія інформаційних каскадів. Поняття «касаду» і «габітусу».
  6. Максимізація корисності в поведінці споживача
  7. Поведінкові парадокси в теорії очікуваної корисності
- Література: 1,2,3,7,10,16,19,20,21

Практичне заняття №12.

Тема: Поведінкові фінансові рішення домогосподарств

Мета: Ознайомлення із моделями поведінки інвесторів і вивчення досвіду інвестування вітчизняними домогосподарствами

Питання для обговорення:

1. Поведінкові чинники, які впливають на фінансові рішення домогосподарств.
  2. Довіра та її роль в інвестиційній активності населення.
  3. Індекс індивідуалізму і його вплив на інвестування.
- Література: 12,13,14,15,23,27,28

Практичне заняття №13.

Тема: Поведінкові фінансові рішення домогосподарств

Мета: Ознайомлення із моделями поведінки інвесторів і вивчення досвіду інвестування вітчизняними домогосподарствами

Питання для обговорення:

1. Світові моделі інвестиційної поведінки індивідуальних інвесторів.
  2. Стратегії зменшення впливу негативних поведінкових чинників на процес прийняття фінансових рішень.
  3. Ідея лібертаріанського патерналізму.
  4. Стратегія підвищення фінансової грамотності.
- Література: 12,13,14,15,23,27,28

Практичне заняття №14.

Тема: Поведінкові фінанси і фінансовий ринок

Мета: Вивчення поведінкових правил і розуміння ролі культурологічного фактору у розвитку фінансового ринку. Ознайомлення з теоріями поведінкових фінансів, які пояснюють поведінку інвестора, причини шумової торгівлі і діяльність трейдера на фондовому ринку.

Питання для обговорення:

1. Фінансові кризи та аномалії на фінансових ринках.
2. Поведінкові правила фондового ринку.
3. Роль культури у розвитку фондового ринку
4. Індекс уникнення невизначеності і схильність до інвестування

Література: 1,2,3,6,22,24,29,30

Практичне заняття №15.

Тема: Поведінкові фінанси і фінансовий ринок

Мета: Вивчення поведінкових правил і розуміння ролі культурологічного фактору у розвитку фінансового ринку. Ознайомлення з теоріями поведінкових фінансів, які пояснюють поведінку інвестора, причини шумової торгівлі і діяльність трейдера на фондовому ринку.

Питання для обговорення:

1. Зміст понять «трейдер» і «трейдерство».
2. Зміст і ефекти теорії поведінки інвесторів
3. Діяльність «шумових трейдерів» в контексті теорії шумової торгівлі
4. Характеристика теорії ефективності операцій трейдера.
5. Психологічні аспекти роботи трейдера на фондовому ринку.

Література: 1,2,3,6,22,24,29,30

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання

Виконання індивідуального науково-дослідного завдання (КПЗ) передбачає написання та публічний захист реферату і починається з вибору теми дослідження. При цьому студентам надається можливість самостійно обрати тему з проблематики, визначеної кафедрою фінансів або запропонувати власну тему. У такому разі вибрана тема має бути обов'язково узгоджена з викладачем, який проводить практичні заняття.

Зміст реферату слід викладати стисло та лаконічно, не припускаючи повторень і непотрібних відступів від теми. Його текстова частина має бути набрана на комп'ютері (загальний обсяг не повинен перевищувати 15 сторінок).

Структура індивідуального завдання включає: титульну сторінку; план, затверджений викладачем, який проводить практичні заняття; вступ (необхідно обґрунтувати актуальність обраної теми та її значимість); основну частину (розкривається сутність обраної теми; обов'язково окремими питаннями виділяються проблемні та дискусійні аспекти дослідження); висновки; список використаних джерел (повинен бути оформлений відповідно до встановлених вимог і складатися не менше ніж із 10–15 літературних джерел).

Презентація реферату проходить на практичному занятті.

Варіанти КПЗ з дисципліни

1. Роль американських науковців у розвитку вчення про поведінкові фінанси
2. Класичні і поведінкові фінанси: взаємозв'язок і відмінності
3. Теорія перспектив – основа поведінкових фінансів
4. Психологія фінансів на фондовому ринку
5. Фінансові кризи в контексті поведінкових фінансів
6. Психологічні аспекти роботи трейдера на фінансовому ринку.
7. Інформація та її вплив на процес прийняття фінансових рішень
8. Інвестиції домогосподарств: поведінковий аспект.
9. Фондовий ринок: емоції і паніка
10. Поведінкові фінанси в діяльності компанії
11. Характеристика діяльності «шумових трейдерів».
12. Зміст і характеристика теорії ефективності операцій трейдера.
13. Психологія біржової гри.
14. Вплив психологічних факторів на міжнародні фінансові ринки.
15. Психологічні аспекти інвестування.
16. Імпульсне інвестування.
17. Психологічні фінансові пастки та парадокси.
18. Психологічна характеристика інноваційної діяльності.
19. Фінансова недовіра та «стадна» поведінка - передвісники банківських криз.
20. Гендерні особливості поведінки під час економічних криз.
21. Вплив світової фінансової кризи на психічний стан особистості.
22. Шляхи подолання психологічних проблем під час фінансової кризи.

23. Психологічні фактори успіху на фінансовому ринку.
24. Теорія хаосу на ринках капіталу.
25. Психологія прийняття рішень на фінансових ринках.
26. Психологічні типи фінансових гравців.
27. Вплив культури на розвиток фондового ринку
28. Вплив емоційного стану на прийняття рішень.
29. Психологічні особливості трейдингу.
30. Соціальні фактори, які впливають на процес прийняття фінансових рішень

7. Тематика самостійної роботи студентів

Самостійна робота студента (СРС) – це діяльність, яку студенти виконують самостійно за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача без його прямої участі. Самостійна робота спрямована на більш глибоке ознайомлення студентом з проблемами, які розглядаються навчальним курсом «Поведінкові фінанси». Під час вивчення навчальної дисципліни «Управління фінансовими ресурсами територіальних громад» застосовуються такі види самостійної роботи:

- підготовка додаткових питань (2 на вибір) до кожної теми навчальної дисципліни;
- робота з додатковою літературою та ін.

Обов'язкові вимоги до наукової роботи:

- оптимальний обсяг розкриття додаткового питання – 3-4 сторінки. За ініціативою студента додаткові питання можуть бути представлені на практичному занятті чи круглому столі у формі презентації;
- поєднання теоретичного і практичного аспектів досліджуваної проблеми. Подання суто описових робіт, які не містять цифрового матеріалу не допускається;
- наявність висновків та рекомендацій практичного характеру. Наведені пропозиції, представлені в рамках викладення змісту питань самостійної роботи, мають бути належним чином аргументовані, наявність у тексті голослівних, нічим не підкріплених висновків та пропозицій небажана.

Перелік тем для розкриття додаткових питань:

№	Тематика	К-сть Годин	
		денна	заочна
1.	Нобелівські лауреати та їх вклад у розвиток поведінкових фінансів	2	3
2.	Теоретичні погляди на поведінку інвесторів в фінансовій науці	2	3
3.	Передумови та необхідність розвитку вчення про поведінкові фінанси	2	3
4.	Поясніть з погляду теорії поведінкових фінансів, чому економіка впадає в депресію?	2	3
5.	Назвіть основні причини ірраціональної поведінки людини в економіці?	2	3
6.	Чому виникають фінансові зловживання і як вирішити цю проблему?	2	3
7.	Обґрунтуйте, чому втрати приносять більше розчарування, ніж доходи – радості	2	3
8.	Як інформація впливає на процес прийняття фінансових рішень?	2	3
9.	В чому зміст і небезпека психологічної бухгалтерії?	2	3
10.	Як правильно управляти емоціями на фінансовому ринку?	2	3
11.	Поясніть зміст і вплив «ефекту консерватизму» і «ефекту компетентності».	2	3
12.	Що таке «ілюзія грошей» і «помилка розміру»?	2	3
13.	Поясніть явище «паралічу» фінансових рішень	2	3
14.	Яку роль у самовпевненість у прийнятті фінансових рішень?	2	3
15.	Чому ринки нерухомості піддаються циклічності?	2	3
16.	Що таке «психологічна» бухгалтерія і як з нею боротися?	2	3

17.	Якими рисами характеру має володіти трейдер?	2	4
18.	Як з погляду поведінкових фінансів можна оптимально диверсифікувати власні інвестиції?	2	4
19.	В чому суть проблем «якоріння» і «підкріплення»?	2	4
20.	Теорія подвійного процесу прийняття рішень.	2	4
21.	Що таке «стадне інвестування»?	2	4
22.	Фінансові новини і їх вплив на процес прийняття фінансових рішень	2	4
23.	Яка психологія інвестування у Вашого домогосподарства?	2	4
24.	Які основні закономірності психології фондових ринків.	2	4
25.	Емоції і паніка на фондовому ринку	2	4
26.	Проблеми і перспективи розвитку Інтернет-трейдингу в Україні	2	4
27.	Проаналізуйте структуру фінансових активів домогосподарств в Україні	2	4
28.	Яка модель поведінки інвестора властива для України?	2	4
29.	Проблема довіри на вітчизняному фондовому ринку	2	4
30.	Запропонуйте шляхи оптимізації своїх інвестиційних витрат?	2	4
31.	Як поведінкові фінанси можуть покращити діяльність компанії?	2	4
32.	Як впливають психологічні якості трейдера на ефективність фінансових операцій.	2	4
33.	Проблеми інвестиційної активності населення в Україні	2	4
34.	Вплив поведінкових факторів на споживчу поведінку громадян	2	4
35.	Що таке «передбачувана ірраціональність»	2	4
36.	Стратегія лібертаріанського патерналізму та її вплив на формування фінансових рішень	2	4
37.	Праймінг та його вплив на процес прийняття фінансових рішень	2	4
38.	Які поведінкові методи використовує держава?	2	4
39.	В чому зміст теорії "лібертаріанського патерналізму"?	2	4
40.	Які країни використовують методи поведінкової економіки в державному управлінні?	2	4
41.	Тренінг	4	-
Разом		84	144

8. Тренінг з дисципліни (4 год.)

Тематика: дослідити вплив поведінкових факторів на фінансову поведінку господарюючих суб'єктів (за вибором студента).

Порядок проведення:

1. ґрунтовніше вивчити один з чинників, які впливають на фінансову поведінку обраного господарюючого суб'єкта;
2. використовуючи методи поведінкової економіки і поведінкових фінансів, проаналізувати вплив даного поведінкового чинника;
3. розробити стратегію мінімізації негативного впливу поведінкових чинників на фінансову поведінку господарюючих суб'єктів.

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Поведінкові фінанси” використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання: словесні (лекція, семінар, пояснення, бесіда, дискусія); наочні (презентації); практичні (проведення і аналіз соціологічних досліджень); проведення ситуативних, рольових та імітаційних ігор.

Поточна форма оцінювання: індивідуальне усне опитування; індивідуальне письмове опитування (самостійна робота); презентація командних (групових) проектів; презентація результатів самостійної роботи (реферати, есе, опитування).

Проміжна форма оцінювання: заліковий модуль 1; заліковий модуль 2 - ректорська контрольна робота; заліковий модуль 3 - оцінювання результатів КПЗ.

Підсумкова форма оцінювання – заліковий модуль 4 - екзамен.

10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Поведінкові фінанси» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового модуля.

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2 (ректорська контрольна робота)	Заліковий модуль 3 (підсумкова оцінка за КППЗ, поточне опитування)	Заліковий модуль 4 (екзамен)	Разом
20	20	20	40	100
7 тиждень	11 тиждень	12 тиждень		

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	Відмінно	A (відмінно)
85-89	Добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	Задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	Незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Електронний варіант лекцій	1-9
2.	Теорія поведінкових фінансів: навч-метод. матеріали / Н.І. Карпишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 22 с.	

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Акерлоф Дж., Шиллер Р. «Spiritus Animalis. Как человеческая психология управляет экономикой» – М.: ООО «Юнайтед Пресс», 2010.
2. Бельски Г. Психологические ловушки денег: Почему умные люди не умеют управлять своими деньгами – и как это исправить; Пер. с англ. М.: Альпина Паблишерз, 2010. 188 с.
3. Благун І. І. Аномалії на фінансових ринках як фактор ірраціональної поведінки інвесторів. *Науковий вісник Ужгородського університету* 2017. Випуск 2 (50). С. 239-244.
4. Бутко М. П. Економічна психологія. навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 232 с.
5. Гладченко А. Поведенческие финансы. О том, почему человек далеко не всегда принимает рациональные решения. URL: <http://www.biztimes.ru/index.php?artid=1123>
6. Грэхем Б. «Разумный инвестор» - М.: Издательский дом "Вильямс", 2009
7. Ден Аріелі Передбачувана ірраціональність. URL: <http://www.afo.com.ua/uk/news/2-general-assessment/1297-dan-ariely-predictably-irrational>
8. Ілляшенко П. Психологія прийняття фінансових рішень URL: <http://www.slideshare.net/illashenko/ss-7242757>
9. Ілляшенко П. Поведінкові фінанси: історичний огляд і основні засади. *вісник національного банку України*. 2017. Червень. С. 30-57.
10. Канеман, Даниель. Думай медленно...решай быстро:[пер. с англ.] / Даниель Канеман. – Москва: АСТ, 2014. 653 с.

11. Карнышев А.Д., Винокуров М.А. «Этнокультурные традиции и инновации в экономической психологии» – М.: Издательство «Институт психологии РАН», 2010.
12. Карпишин Н. І. Інвестиційна поведінка домогосподарств: світові моделі і національні особливості. *Світ фінансів*. 2015. №4. С. 138-151.
13. Карпишин Н. І., Крамар Н. Лібертаріанський патерналізм або стратегія оптимального вибору фінансових рішень. *Монетарні та фінансові аспекти стабільного економічного розвитку*: збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (Тернопіль, 10 листопада 2018). Вектор. Тернопіль, 2018. С. 329-330.
14. Карпишин Н. І., Табака С. А. Психологія прийняття фінансових рішень громадянами. Матеріали міжнародного форуму «Актуальні проблеми та перспективи розвитку національного господарства в умовах глобальної нестабільності», 28-29 листопада 2018 р., Кременчук, 2018. С.53-55. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/32818>
15. Методика викладання фінансової грамотності: Навч. посіб. / Т.О. Кізима, В.В. Письменний, С.Л. Коваль, Н.І. Карпишин та ін.; за ред. д. е. н., професора Кізими Т.О. – Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017. – 200 с.
16. Нілова Н.М., Семененко Т. О. Поведінкові особливості споживачів. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: зб. наук. праць / УАБС НБУ. Суми, 2014. Т. 39. - С. 142-149.
17. Пенцак Е. Поведенческие финансы URL: <http://www.investgazeta.net/blogi/povedencheskie-finansy-162696/>
18. Поведінкова економіка. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
19. Поведінкові чинники фінансових рішень домогосподарств. Конкурсна робота URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/e737e9482584c96082233d722502d65f.pdf>
20. Спасенников В.В. «Экономическая психология. Учебное пособие» - М.: ПЕРСЭ, 2003
21. Талер Р., Санстейн К. Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір. URL: <https://nashformat.ua/products/poshtovh.-yak-dopomogty-lyudyam-zrobyty-pravylnyj-vybir-709043>
22. Твид Л. Психология финансов / Ларс Твид. – М.: ИК «Аналитика», 2002. – 376 с.
23. Фінанси домогосподарств: Навчальний посібник/За ред. Т. О. Кізими. Тернопіль: Економічна думка, 2015. 260 с.
24. Chuvakhin, N. “Efficient Market Hypothesis And Behavioral Finance – Is A Compromise In Sight?”, 2010. URL: <http://ncbase.com/papers/EMH-BF.pdf>
25. Country statistical profiles. URL: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=QASA_7HH#.
26. Illiashenko P. (2017) Behavioral finance: History and Foundation. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, No. 239, pp. 28-54.
27. Karpyshyn N, Koval S.. Household investment behavior: world models and national peculiarities. *Modern tendencies of fiscal policy in European economic space*: Monograph / A. Krysovatyu, O. Kyrylenko, O. Kneysler et al.; edited by Doctor of Economics, Prof. Andriy Krysovatyu. Ternopil: TNEU, 2017. P.193-201.
28. Karpyshyn Nataliia Behavioral financial decisions of households in Ukraine. *Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір*: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 10 вересня 2019 року). Тернопіль: ТНЕУ, 2019. XXX с., англ. мова.
29. Raman V., Antony A. (2015) “Evolutions and Challenges of Behavioral Finance” *International Journal of Science and Research (IJSR)*. Vol. 4, pp. 1055-1059.
30. Shleifer A. *Inefficient Markets: An Introduction to Behavioral Finance*. – Oxford: Oxford University Press, 2000.